

Prokurátorka Gen.prokuratúry SR JUDr. Katarína Roskoványi o práve obvineného vypočúvať svedkov a predkladať listinné dôkazy vo svoj prospech: Právo na spravodlivý proces má prominentné postavenie v demokratickej spoločnosti a neexistuje žiadny dôvod, prečo by malo byť vykladané reštriktívne!

- CZ24 News | 31. ledna 2023

SLOVENSKO: V slovenskom právnom poriadku je právo obvineného na dosiahnutie predvolania svedka na výsluch, ale aj právo na zadováženie si iného dôkazu v prospech obvineného zakotvené v Trestnom poriadku a v Ústave Slovenskej republiky, pripomína vo svojom odbornom článku prokurátorka GP SR Katarína Roskoványi.

Úvod

Na Slovensku v poslednom období v trestných konaniach rezonujú (sa opakujú) sťažnosti obvinených na porušovania ich práv na spravodlivý proces z dôvodu odmietania ich návrhov na doplnenie dokazovania v prípravnom konaní a v konaní pred súdom.

Je nesporné, že jedným zo základných práv obvineného, ktoré zaručuje právo na spravodlivý proces v trestnom konaní, je právo dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech, ako aj predkladať a navrhnúť vykonať listinné dôkazy[1] vo svoj prospech a to za rovnakých podmienok ako sú tieto dôkazy vykonávané proti nemu.

V slovenskom právnom poriadku je právo obvineného na dosiahnutie predvolania svedka na výsluch, ale aj právo na zadováženie si iného dôkazu v prospech obvineného zakotvené v Trestnom poriadku a v Ústave Slovenskej republiky. Toto právo sa týka prípravného konania i súdneho konania. V prípravnom konaní majú orgány činné v trestnom konaní vždy „prevahu“ oproti obvinenému, pretože je výslovne na ich úvahe a vôli, či a do akej miery akceptujú návrhy obvineného na doplnenie vyšetrovania dôkazmi v prospech obvineného. Ich „prevaha“ a možná svojvôľa sa môže prejavovať aj skryte, najmä formou nedostatočného realizovania dôkazu, iba čiastočného zabezpečenia dôkazu a podobne. Prokurátori by nemali zabúdať, že ich základnou povinnosťou v trestnom konaní je dozor nad dodržiavaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní a zabezpečovanie realizácie zákonného konania pred začatím prípravného konania a v prípravnom konaní. V intenciách nášho Trestného poriadku sú „pánmi“ predprípravného a prípravného konania a ich povinnosťou je „dohliadať“ na zákonnosť postupu a rozhodovania policajtov. Tichým akceptovaním nezákonných postupov policajtov sa však stávajú súčasťou „policajných vyšetrovacích tímov“, strácajú tak potrebný nadhľad a nezávislosť vo vzťahu k policajtom a prestávajú plniť úlohu orgánu na výkon dozoru v konaní pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní. Výkon kvalifikovaného dozoru nie je v rozpore s aktívnou spoluprácou prokurátora a príslušníka PZ, práve naopak, keďže cieľom oboch by malo byť naplniť účel trestného konania.

Uvedené riadky sa netýkajú iba slovenských orgánov činných v trestnom konaní (povereného príslušníka Policajného zboru, vyšetrovateľa Policajného zboru a prokurátora), ale žiaľ niekedy aj sudcov, ktorí v súdnom konaní po prijatí zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku majú postavenie „arbitra“ rozhodujúceho spore, teda sú nezávislým orgánom rozhodovania nad stranami súdneho konania. Prax na Slovensku prináša realitu, že súdy často bez náležitého odôvodnenia využívajú právo zamietnuť návrhy na vykonanie dôkazov, podaných obvineným, čím znemožňujú právo obvineného v postavení obžalovaného na vykonanie dovtedy nevykonaných dôkazov, často navrhovaných už v prípravnom konaní, ktoré orgány činné v trestnom konaní odmietli vykonať. To môže vyvolať dojem, že sú „súdom obžaloby“.

Právo dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech je garantované článkom 6 odsekom 3 písmenom d/ Dohovoru o základných ľudských právach a slobodách 9 (ďalej iba „Dohovor“) a je špecifickým aspektom práva na spravodlivý proces upraveného v odseku 1 tohto článku. Je to práve Európsky súd pre ľudské práva (ďalej iba „ESLP“), na ktorý sa obracajú obvinení prostredníctvom svojich obhajcov alebo svojpomocne, aby posúdil, či trestné konanie vedené proti nim bolo spravodlivé. Uvedené právo v súčasnosti v zvýšenej miere využívajú aj občania Slovenskej republiky a cudzinci, ktorí sú buď trestne stíhaní slovenskými orgánmi činnými v trestnom konaní alebo súdení slovenskými súdmi. Pre objektívnosť je nutné uviesť, že obdobné problémy vo väčšej alebo menšej miere majú aj iné európske krajiny.

S uvedenou problematikou som mala možnosť sa bližšie zoznámiť na ESLP, kde som sťažovala po dobu jedného a štvrt roku. Mojim cieľom je pokúsiť sa vysvetliť v čom tkvie problém a predložiť možnosť jeho riešenia, prípadne poskytnúť obhajcom informácie ako v tomto smere zlepšiť ich podania na ESLP.

Právo na spravodlivý proces v zrkadle rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva proti Slovenskej republike č. č. 28081/19 a č. 29664/19

Hneď na začiatku je potrebné zdôrazniť, že hlavným záujmom ESLP podľa článku 6 odsek 1 Dohovoru je posúdiť celkovú spravodlivosť trestného konania. Pri tomto hodnotení ESLP skúma konanie ako celok vrátane spôsobu získavania dôkazov, pričom berie do úvahy práva obhajoby, ale aj záujem verejnosti a obetí na riadnom trestnom stíhaní a v prípade potreby aj práva svedkov[2].

ESLP opakovane vo svojich rozhodnutiach konštatoval, že vo všeobecnosti platí pravidlo, že hodnotenie navrhovaných dôkazov a posúdenie ich relevantnosti prináleží vnútroštátnym súdom. Tento princíp platí aj pri aplikovaní článku 6 odseku 3 písmena d/ Dohovoru a teda je na vnútroštátnych súdoch, aby posúdili a rozhodli, či je potrebné a vhodné predvolať svedkov[3], resp. vykonať listinný dôkaz. Nevyžaduje sa v ňom, aby bola zabezpečená účasť a následné vypočutie každého svedka, resp. vykonanie každého listinného dôkazu navrhnutého obhajobou. Základným cieľom, ako naznačujú slová „za rovnakých podmienok“, je úplná „rovnosť zbraní“ v prejednávanej trestnej veci [4].

Touto problematikou sa vo vzťahu k Slovenskej republike zaoberal ESLP vo svojom nedávnom rozhodnutí č. 28081/19 a č. 29664/19 (išlo pôvodne o dve konania spojené na spoločné konanie), v ktorom konštatoval, že došlo k porušeniu článku 6 odsek 1 a 3 písmeno d/ Dohovoru.

Sťažovatelia vo svojich sťažnostiach tvrdili, že trestné konanie vedené proti nim bolo nespravodlivé, pretože orgány činné v trestnom konaní a súdy po celú dobu ich trestného stíhania opakovane a bez dostatočného zdôvodnenia odmietali ich návrhy na doplnenie vyšetrovania.

Úlohou ESLP v takomto prípade nebolo rozhodnúť o tom, či boli obhajobou navrhované výpovede svedkov riadne prijaté ako dôkaz, ale skôr zistiť, či konanie ako celok vrátane spôsobu, akým boli

dôkazy vykonané, bolo spravodlivé.[5] Nakoľko ide o komplexnú záležitosť, ESLP pre tento účel sformuloval nasledujúci trojstupňový test [6] na posúdenie, či bolo dodržané právo predvolať svedka obhajoby podľa článku 6 odseku 3 písmena d) Dohovoru. Na podklade vyjadrenia strán a predložených listinných dôkazov sa ESLP postupne vo svojich rozsudkoch zaoberá a odpovedá na tieto otázky:

(1) Či žiadosť o výsluch svedka bola obhajobou dostatočne odôvodnená a či bola relevantná vo vzťahu k predmetu obžaloby.

V tomto bode ESLP skúma, či obhajobou navrhované výpovede svedkov mohli ovplyvniť výsledok súdneho konania alebo či sa dalo odôvodnene očakávať, že posilnia pozíciu obhajoby. "Dostatočnosť" odôvodnenia návrhov obhajoby na vypočutie svedkov závisí od posúdenia okolností daného prípadu vrátane uplatniteľných ustanovení vnútroštátneho práva, štádia a priebehu konania, línie argumentácie a stratégie, ktorú strany sledovali, a ich procesného správania[7]. Uvedené naznačuje dôležitosť aktivity oboch procesných strán počas celého trestného konania. Pre posúdenie závažnosti navrhovaných dôkazov na ovplyvnenie výsledku súdneho konania je prioritné ich dôsledné vysvetlenie obhajobou (čo mohli navrhované výpovede svedkov, listinné dôkazy preukázať a či bolo možné dôvodne očakávať, že takéto dôkazy mohli posilniť pozíciu obhajoby). Nepostačuje však, ak obhajoba dostatočne odôvodní dôležitosť vykonania navrhovaných listinných dôkazov (výsluchov svedkov) iba v sťažnosti podanej na ESLP. Je nevyhnutné, aby tak obhajoba učinila už v prípravnom konaní, keď navrhuje výsluch svedka, resp. zabezpečenie listinného dôkazu, alebo v konaní pred súdom, podľa toho, kedy sa o dôkaze dozvedela. Uvedený prístup obvineného má vyvolať následok spočívajúci v tom, že orgány činné v trestnom konaní a súdy by mali v rámci rozhodnutia o zamietnutí návrhu adekvátne vysvetliť dôvody, pre ktoré takto rozhodli a prečo nevyhovujú žiadosti.

(2) Či vnútroštátne súdy zvažili relevantnosť tejto výpovede a dostatočne odôvodnili svoje rozhodnutie nevypočuť svedka v konaní.

Ako už bolo vyššie uvedené a ešte raz to zopakujem, sú to hlavne vnútroštátne súdy, ktoré vo svojich rozhodnutiach podľa okolností prípadu posudzujú a konštatujú relevantnosť obhajobou navrhovaného svedectva (listinného dôkazu). Kvalita odôvodnenia týchto rozhodnutí v prípade zamietnutia návrhov obhajoby je veľmi dôležitá. ESLP vo svojej judikatúre zaujal stanovisko, že čím silnejšie a závažnejšie sú argumenty predložené obhajobou, tým dôkladnejšia musí byť kontrola a tým presvedčivejšie musí byť odôvodnenie vnútroštátnych súdov, ak zamietnu návrh obhajoby o výsluch svedka[8]. Rovnaká kvalita odôvodnenia by sa mala vyžadovať aj pri rozhodovaní o návrhoch obhajoby v prípravnom konaní.

V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že slovenský právny poriadok upravuje rozhodovanie orgánu činného v trestnom konaní o návrhoch na doplnenie vyšetrovania obvineným veľmi neformálne. Oznámením bez odôvodnenia obvineného upovedomí, že zamietla jeho návrhy. Obdobne aj súd pri zamietnutí žiadosti obžalovaného o vykonanie dôkazov v súdnom konaní rozhoduje často vo veľmi zjednodušenej forme, a to uznesením bez náležitého odôvodnenia, prečo dospel k záveru, že navrhované dôkazy (výsluch svedka) nie sú dostatočne relevantné pre náležité objasnenie prejednávanej trestnej veci.

(3) Či rozhodnutie vnútroštátnych súdov nevypočuť svedka nenarušilo celkovú spravodlivosť konania.

Súladiť s požiadavkami spravodlivého procesu skúma ESLP v každom prípade s ohľadom na vývoj konania ako celku, a nie na základe izolovaného posúdenia jedného konkrétneho aspektu alebo jednej konkrétnej udalosti. Hoci závery v rámci prvých dvoch krokov tohto testu by vo všeobecnosti

výrazne naznačovali, že bolo konanie spravodlivé, nemožno vylúčiť, že v určitých, síce výnimočných prípadoch by úvahy o spravodlivosti mohli odôvodniť opačný záver.[9] Aj keď to možno znie komplikovane, podstatou rozhodovania v tomto bode je určenie, či záporný postoj súdov k návrhu obhajoby mohol ovplyvniť celkovú spravodlivosť trestného konania vedeného proti sťažovateľovi. Opäť pripomeniem dôležitosť aktivity a argumentácie strán v trestnom konaní a pridám kvalitu odôvodnenia rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Orgány činné v trestnom konaní sú zodpovedné za priebeh a zákonnosť prípravného konania. Aj keď je možné podať sťažnosť odvolávajúcu sa na článok 6 Dohovoru až po právoplatnom skončení súdneho konania (čo mnohí advokáti zabúdajú a potom sú ich sťažnosti odmietané pre neaplikovateľnosť tohto článku na daný prípad), kvalita a dôležitosť rozhodovania v prípravnom konaní je rovnako dôležitá ako v konaní pred súdom, keďže niektoré pochybenia v prípravnom konaní už niekedy nie je možné napraviť v konaní pred súdom. Zároveň pripomínam jednu zo základných zásad trestného konania na Slovensku ktorá stanovuje, že orgány činné v trestnom konaní majú s rovnakou starostlivosťou skúmať okolnosti svedčiace v neprospech osôb, ktoré čelia obvineniu, ako aj okolnosti svedčiace v ich prospech (§ 2 ods. 10 Trestného poriadku).

K už k spomínanému rozsudku proti Slovenskej republike je potrebné poukázať na jeho dôležitosť pre, v súčasnosti a v budúcnosti, vedené trestné konanie. Možno ho zhrnúť nasledovne:

Z predmetného rozsudku ESLP vyplýva, že návrhy obhajoby obsahovali 19 bodov v prípravnom konaní a 20 bodov v konaní pred súdom. ESLP detailne nerozpisoval každý jeden bod, principiálne sa venoval návrhom obhajoby na predvolanie a výsluch svedkov v ich prospech. Z rozsudku je zrejmé, že návrhy obhajoby boli podporené vysvetlením, prečo je dôležité navrhovaných svedkov vypočuť, a z akého dôvodu je ich výpoveď nevyhnutná na preukázanie objektívnej pravdy a práva na obhajobu.

Čo sa týka prvého bodu testu v posudzovanom prípade ESLP mohol vychádzať iba z predložených dokumentov jednotlivých strán konania a ich vyjadrení. ESLP skonštatoval, že obhajobou navrhované svedecké výpovede mohli mať vplyv na ozrejmienie motívu trestného činu, ktorý sa kládol jednému zo sťažovateľov za vinu, zdôrazňujúc, že práve motív bol štrukturálnym prvkom tohto prípadu a rovnako mohli mať vplyv na dôveryhodnosť výpovede kľúčového svedka proti sťažovateľom.

V kontexte prípadu považujem za veľmi dôležité posúdenie druhého bodu testu, keďže ESLP konštatoval, že vnútroštátne súdy dostatočne nepreskúmali obhajobou predložené návrhy na výsluch svedkov a svoje rozhodnutie o ich zamietnutí dostatočne neodôvodnili.

Vnútroštátne právo upravuje všeobecné právo obvineného predkladať dôkazy v § 34 odsek 1 Trestného poriadku. Trestný poriadok pokrýva v ustanoveniach § 208 odsek 1 (prípravné konanie) a § 272 odsek 2 (súdne konanie) právo obhajoby na podanie návrhu na doplnenie dokazovania v trestnom konaní.

Trestný poriadok upravuje možnosť odmietnutia takýchto návrhov v prípravnom konaní vyšetrovateľom formou záznamu (§ 208 odsek 2 Trestného poriadku). Ustanovenie § 272 odsek 3 Trestného poriadku upravuje aj v prípade súdu možnosť odmietnuť vykonať navrhovaný dôkaz a to v prípade ak sa dôkaz týka okolnosti nepodstatnej pre rozhodnutie alebo ak sa týka okolnosti, ktorú možno zistiť inými, už skôr navrhnutými dôkazmi. Čo sa týka formy rozhodnutia je ním uznesenie, ktoré by malo obsahovať odôvodnenie.

V spomínanom prípade ani jeden z orgánov činných v trestnom konaní nedal kvalifikovanú odpoveď obhajobe, prečo nimi navrhované dôkazy nebudú vykonané. Vyšetrovateľ sa obmedzil na strohé konštatovanie, že "nepovažoval vykonanie týchto dôkazov za potrebné", "pretože na základe už vykonaných dôkazov bola dôkazná situácia taká, že návrhy (sťažovateľov) by na ňu nemali žiadny vplyv".

V zápisnici z hlavného pojednávania boli uvedené iba nasledujúce skutočnosti:

“Podľa § 272 ods. 3 Trestného poriadku súd odmieta vykonať dôkazy, ktoré navrhol (obhajca sťažovateľov) ... vo svojom podaní z 30. apríla 2012 ..., (a) na pojednávaniach 28. júna 2012, 12. septembra 2012 a ďalších ... Predsedníčka senátu svoje rozhodnutie odôvodnila a poučila účastníkov konania, že proti nemu nie je prípustný žiadny opravný prostriedok.”

ESLP zjavne nebol predložený žiadny dôkaz o odôvodnení tohto rozhodnutia a preto musel vziať do úvahy tvrdenie sťažovateľov, že toto rozhodnutie nebolo ústne odôvodnené. Súd sa s návrhmi obhajoby nevysporiadal ani v odsudzujúcom rozsudku a toto pochybenie nenapravil ani odvolací súd, dovolací súd alebo ústavný súd.

Je pravdou, že v prípravnom konaní rozhoduje vyšetrovateľ iba záznamom, avšak vzhľadom k spomínanému rozhodnutiu proti SR, by, pokiaľ nedôjde k legislatívnej zmene, mali vyšetrovatelia náležite odôvodniť svoje rozhodnutie nevyhovieť návrhu obhajoby pomocou vyššie uvedeného testu. Ak tak vyšetrovateľ neučiní, môže tak stále urobiť prokurátor vo svojej obžalobe. Zároveň je potrebné uviesť, že k uvedenému postupu vyšetrovateľa prispieva niekedy aj sama obhajoba, keď vo svojom návrhu na doplnenie vyšetrovania neuvádza dôvody, pre ktoré navrhuje vykonať ďalšie dôkazy. Je pochopiteľné, že v prípravnom konaní obhajoba nechce prezradiť celú svoju obhajobnú taktiku, odôvodnenie by však malo obsahovať vysvetlenie v čom obhajoba vidí dôležitosť navrhovaného dôkazu vo svoj prospech a aký význam má tento dôkaz pre výsledok trestného konania.

Nakoľko súdy sú garantom spravodlivého trestného konania ako celku, ich uznesenia o nevyhovení návrhov obhajoby na výsluch svedkov, resp. doplnenia dokazovania listinnými dôkazmi, by mali byť kvalifikovane odôvodnené. Nepostačuje iba strohý odkaz a citácia ustanovenia Trestného poriadku. Rovnako im ako pomôcka môže poslúžiť test spracovaný ESLP.

Pri posudzovaní celkovej spravodlivosti trestného konania vedenému proti sťažovateľom ESLP uviedol, že sa uskutočnilo iba na základe dôkazov obžaloby. Nič nenasvedčovalo tomu, že by súdy vykonali a preskúmali akýkoľvek dôkaz navrhnutý obhajobou. Inými slovami, všetky dôkazy predložené obžalobou boli preskúmané súdmi a v protiklade k tomu nebol preskúmaný žiadny z dôkazov predložených sťažovateľmi, hoci títo o to počas celého konania na všetkých stupňoch dôsledne žiadali. Fakty prípadu teda naznačovali, že orgány preskúmali len jednu verziu skutočností a aktívne odmietli preskúmať verziu predloženú sťažovateľmi. Navyše voči kľúčovému svedkovi boli vedené iné, od sťažovateľov nesúvisiace, trestné konania, z ktorých časť ešte nebola právoplatne skončená, teda nebolo možné v čase rozhodovania súdov v predmetnej trestnej veci konštatovať bez akýchkoľvek pochybností, že svedok, ktorému bola poskytnutá imunita, vypovedal v predmetnej veci pravdu. V tejto súvislosti ESLP zopakoval, že použitie výpovedí, ktoré svedkovia poskytli výmenou za imunitu alebo iné výhody, môže spochybniť spravodlivosť konania proti obvinenému a môže vyvolať zložité otázky do tej miery, že takéto výpovede sú svojou povahou otvorené manipulácii a môžu byť urobené výlučne s cieľom získať ponúkané výhody výmenou alebo z dôvodu osobnej pomsty. Riziko, že osoba môže byť obvinená a súdená na základe neoverených tvrdení, ktoré nemusia byť nevyhnutne nezaujaté, sa preto nesmie podceňovať.[10]

Navyše je potrebné poukázať, že na rozdiel od iných druhov dôkazov, napr. listinných dôkazov, ktoré môže zabezpečiť pre účely trestného konania samotná obhajoba, aj keď nie každého listinného dôkazu vzhľadom na jeho povahu a prístupnosť, výsluch svedka môže vykonať iba orgán činný v trestnom konaní. Často krát práve výpovede svedkov sú tými hlavnými dôkazmi, ktoré dokážu ako jediné náležite objektívne zistiť všetky podstatné okolnosti pre rozhodnutie v trestnej veci.

Konštatovanie porušenia práva na spravodlivý proces v znení článku 6 odsek 1, odsek 3, písmeno d/ Dohovoru považoval ESLP v prípade sťažovateľov za dostatočné zadostučinenie z dôvodu, že náš

Trestný poriadok umožňuje napadnúť závery vnútroštátnych súdov prostredníctvom návrhu na obnovu konania[11]. Zároveň uviedol, že zistenie porušenia Dohovoru v danom prípade automaticky neznamená, že sťažovatelia boli odsúdení neprávom, keďže ESLP nemôže špekulovať o výsledku konania, ak by bolo v súlade s požiadavkami článku 6 ods. 1 a 3 písm. d/ Dohovoru.

Záver

Jeden z posledných rozsudkov ESLP proti Slovenskej republike naznačuje problém v oblasti ochrany práv obvinených týkajúci sa spravodlivého trestného konania, konkrétne neakceptovania návrhov obhajoby na doplnenie vyšetrovania, resp. návrhov na doplnenie dokazovania bez akéhokoľvek preskúmania a zdôvodnenia. Právo na spravodlivý proces má prominentné postavenie v demokratickej spoločnosti a neexistuje dôvod pre ktorý by toto právo malo byť vykladané reštriktívne. Rešpektovanie práva na spravodlivý proces zo strany orgánov činných v trestnom konaní a súdov by malo byť zabezpečené nie len dodržiavaním zákonov ale aj kvalitou ich rozhodnutí. Dôležitú úlohu zohrávajú pri ochrane týchto práv aj obhájcovia a to dôsledným výkonom svojej advokátskej činnosti. Len takto je možné zabezpečiť účel trestného konania, ktorým je náležité zistenie páchatelov trestnej činnosti a ich následné spravodlivé potrestanie.

[1]Mirilashvili proti Rusku ,č. 6293/04 , body 158 -15, 11. december 2008; ChapLtd proti Arménsku,č. 15485/09, §48. 4. máj 2017

[2]Schatschaschwili proti Nemecku [GC], č. 9154/10, body 100-101, 15. december 2015

[3]S. N. proti Švédsku, 2002, bod 44; Accardi a iní proti Taliansku (dec.), 2005

[4]Perna proti Taliansku [GC], č. 48898/99, bod 29; 6. máj 2003, Murtazaliyeva proti Rusku [GC], č. 36658/05, bod 139, 18. decembra 2018

[5]Van Mechelen and Others proti Holandsku, č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 22056/93, bod 50, Zbierka 1997 III, 23. apríl 1997

[6]Murtazaliyeva proti Rusku, už citovaný, bod 158

[7]Murtazaliyeva proti Rusku, už citovaný, body 160-161

[8]Murtazaliyeva proti Rusku, už citovaný, bod 166

[9]Murtazaliyeva proti Rusku, už citovaný, body 167-168

[10]Adamčo proti Slovensku, č. 45084/14, bod 59, 12. novembra 2019

[11]Zachar a Čierny proti Slovensku, č. 29376/12 a 29384/12, bod 85, 21. júl 2015

Autor: JUDr. Katarína Roskoványi – prokurátorka Generálnej prokuratúry SR

ZDROJ: pravnelisty.sk